

УДК 81'373.7:811.133.1'27

**ПРИСЛІВ'Я ЯК ЗАСІБ ВІДОБРАЖЕННЯ
ГЕНДЕРНИХ СТЕРЕОТИПІВ
(на матеріалі французької мови)**

Тетяна Швець

канд. пед. наук, доцент,
ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький ДПУ
імені Григорія Сковороди»,
Україна
chvetstatiana@gmail.com

У статті викладено результати дослідження особливостей відображення гендерних стереотипів через призму французьких прислів'їв, що володіють здатністю до найкращої передачі національного і культурного колориту французького народу. Встановлено, що гендерна приналежність особистості накладає значний відбиток на вербальну поведінку людини, зумовлює специфічні риси її мовленнєвої поведінки, а також впливає на ставлення до неї у суспільстві, що знаходить свій вияв в усталених виразах, до яких можна віднести прислів'я. До гендерних стереотипів французів віднесено усталені впродовж століть

погляди французького народу на шлюб та сім'ю, ідеального чоловіка і дружину, роль жінки у сімейному житті, проблему сімейних стосунків чоловіка і дружини, а також батьків і дітей. Вибір прислів'їв об'єктом дослідження мотивований їх здатністю до відображення колективного досвіду народу, можливістю бути застосованими до будь-якого члена суспільства в якості неписаного закону.

Ключові слова: гендерна лінгвістика, гендерний стереотип, мовленнєва поведінка, гендерна приналежність, прислів'я.

В статье изложены результаты исследования особенностей отображения гендерных стереотипов через призму французских поговорок, которые владеют способностью к наилучшей передаче национального и культурного колорита французского народа. Установлено, что гендерная принадлежность личности значительно влияет на вербальное поведение человека, обуславливает специфические черты его речевого поведения, а также влияет на отношение к ней в обществе, что находит свое проявление в устоявшихся выражениях, к которым можно отнести пословицы. К гендерным стереотипам французов отнесены устоявшиеся на протяжении столетий взгляды французского народа на брак и семью, идеального мужа и жену, роль жены в семейной жизни, проблему семейных отношений между мужем и женой, а также родителями и детьми. Избрание пословиц объектом исследования мотивируется их способностью к отражению коллективного опыта народа, возможностью быть примененными к любому члену общества в качестве неписанного закона.

Ключевые слова: гендерная лингвистика, гендерный стереотип, речевое поведение, гендерная принадлежность, пословица.

The article contains the results of the research of the peculiarities of expression of gender stereotypes with the help of French proverbs, which have the ability to transfer the best national and cultural flavor of the French people. It was found out that the gender identity of the individual significantly affects verbal behavior; causes the specific features of his verbal behavior; and affects the social attitude towards the person, which finds its expression in the established terms, including proverbs. The gender stereotypes of the French people are the established over the centuries views of the French people on marriage and family, the perfect husband and wife, woman's role in family life, the problem of family relationship between husband and wife, parents and children. The choice of the proverbs as an object of the research was motivated by their ability to reflect the collective experience of the people, their ability to be applied to any member of society as the common law.

Key words: gender linguistics, gender stereotype, verbal behavior, gender identity, proverb.

Вступ

Становлення й інтенсивний розвиток гендерної лінгвістики розпочався в останні десятиліття двадцятого століття, що пов'язане зі зміною наукової парадигми у гуманітарних науках. Перехід від системно-структурної наукової парадигми до антропоцентричної поставив у центр уваги лінгвістів людину як носія мови і представника певної національної культури.

Трансформація уявлень про стосунки чоловіків і жінок у широкому соціальному контексті зумовлює вивчення гендеру як специфічного інструмента детермінації чоловічої та жіночої індивідуальності та механізмів її формування у процесі соціалізації особистості. На нашу думку, гендерна приналежність особистості накладає відбиток на вербальну поведінку людини, зумовлюючи специфічні риси мовленнєвої поведінки чоловіка та жінки, а також ставлення до чоловіка / жінки у суспільстві, що відображається у гендерних стереотипах.

Проблемі відображення гендеру у мові, виявленню гендерної специфіки мовленнєвої поведінки особистості та ставлення до неї у суспільстві присвячені розвідки М. В. Богачової (Богачева, 2008), О. І. Горошко (Горошко, 1999), О. А. Земської (Земская, 1993), А. В. Кириліної (Кирилина, 1998), Н. Л. Пушкарьової (Пушкарева, 2001) та інших науковців.

У цих дослідженнях мовна особистість розглядається як індивід, який володіє певною мовною свідомістю і здатністю до здійснення комунікативних актів у конкретних соціальних умовах, а його мовлення характеризується використанням специфічних мовних одиниць, що пояснюється його гендерною приналежністю.

Проведене дослідження має на меті виявити відображення гендерних стереотипів через призму французьких прислів'їв.

Об'єктом дослідження є французькі прислів'я, що містять лексичний і семантичний компоненти гендерного характеру і відображають гендерні стереотипи французького народу.

Методи та методики дослідження

У процесі проведеного дослідження *методом суцільної вибірки* зі спеціальної літератури було відібрано прислів'я, що містять компоненти гендерного характеру, здійснено їх *лінгвокультурологічний аналіз* та *описано* своєрідність репрезентації гендерних стереотипів у французькій мові через структуру і зміст прислів'їв.

Результати дослідження

Гендер визначається науковцями як набір засвоєних поведінкових і розмовних практик, якими особистість оволодіває і повторює в умовах щоденної взаємодії з іншими людьми. Термін «гендер» вказує на соціальний статус і соціально-психологічні характеристики особистості, що пов'язані зі статтю і виникають у процесі взаємодії з іншими людьми у контексті певної національної культури.

Значною мірою вплив на формування гендерної свідомості жінок і чоловіків здійснює культура суспільства. Її надбання впродовж століть, звичаї та традиції сформували у суспільстві певні стереотипи, серед яких наявні також гендерні. Гендерні стереотипи – сформовані культурою узагальнені уявлення (переконання) про те, як поведуться чоловіки і жінки у тій чи іншій ситуації. Поява гендерних стереотипів зумовлена тим, що модель гендерних відносин історично вибудовувалася таким чином, що статеві відмінності переважали над індивідуальними, якісними відмінностями в особистості чоловіка і жінки.

Гендерний стереотип – стійкі, повторювані, загальноприйняті уявлення (думки) про місце та виконувані ролі того чи іншого гендеру в суспільстві, а також про особистість людей тієї чи іншої гендерної ідентичності (Воронцов, 2010: 85). Гендерні стереотипи як спрощені, стійкі, емоційно забарвлені образи поведінки і рис характеру чоловіків і жінок, виявляють себе у всіх сферах життя людини: у самосвідомості, в міжособистісному спілкуванні, у міжгруповій взаємодії.

Ми зосередили свою увагу на відображенні гендерних стереотипів саме через призму прислів'їв, оскільки, відображаючи те або інше явище з життя народу, вони є частиною колективного досвіду народу і претендують на універсальність висновків і можливість їх застосування до будь-якого члена суспільства в якості неписаного закону.

До гендерних стереотипів французів можна віднести усталені впродовж століть погляди французького народу на шлюб та сім'ю, ідеального чоловіка і дружину, роль жінки у сімейному житті, проблему сімейних стосунків чоловіка і дружини, а також батьків і дітей. Вони знайшли своє втілення у цілому комплексі перевірених на практиці правил поведінки, порадах, прислів'ях, настановах, які беззаперечно свідчать про багату педагогічну культуру народу Франції.

Французький народ виробив свій ідеал чоловіка і дружини, вартий досить високої оцінки. Згідно з ним, чоловік прагне бачити майбутню дружину гарною, ніжною, веселою, розумною, охайною, домовитою, а жінка хоче мати – сильного, доброго, гарного, розумного, працьовитого чоловіка, здатного захистити її від життєвих труднощів.

Вищеназваний ідеал майбутньої дружини і чоловіка знайшов своє відображення у багатьох французьких прислів'ях: *Maison sans femme, corps sans âme* «Без господарки дім, як тіло без душі» (Критская, 1963: 52); *Bonne terre a besoin de bon cultivateur, aussi bon maison de bon administrateur* «Кожен дім господарем гарний» (Критская, 1963: 15); *Femme sage reste à son ménage* «Хорошій дружині домосідство не мука» (Критская, 1963: 34); *Femme prudente et bien sage est l'ornement du ménage* «Розумна жінка – окраса дому» (Критская, 1963: 34); *Femme querelleuse est pire que le diable* «Зла жінка вдома, гірше чорта у лісі» (Критская, 1963: 34); *Fumée, pluie et femme sans raison chasse l'homme de la maison* «Добре одруження навчає, а погане від дому відлучає» (Рецкер, 1963: 508); *Choisissez votre femme par l'oreille bien plus que par les yeux* «Обирайте жінку не очима, а вухами» (Критская, 1963: 25).

Народна мудрість підкреслює, що у сімейному житті, як і у всілякій іншій справі, слід бути терплячим, щоб жити у злагоді і мирі. З цього приводу у народі кажуть: *Pour faire un bon ménage il faut que l'homme soit sourd et la femme aveugle* «Коли чоловік глухий, а дружина сліпа, в оселі панують мир та злагода» (Критская, 1963: 33).

Головою сім'ї вважається чоловік. Проте він вирішує не всі сімейні проблеми. Питання вибору меблів, прикрас для дому, електропобутових приладів вирішує дружина. Їй також належить беззаперечно першість у вирішенні питання народження дітей, купівлі книг, витворів мистецтва. У той же час, чоловік вирішує місце проживання сім'ї, питання придбання автомобіля, телевізора, оскільки вважається, що він краще знається на цьому.

Француженки відзначаються своєю практичністю. У французькій родині саме практична дружина міцно тримає у своїх руках фінанси сім'ї, є її «головним» бухгалтером. Француженки проявляють здоровий глузд і виключну винахідливість у питанні ведення домашнього господарства,

сімейного бюджету, не кидають грошей на вітер, уміють створити «щось» з «нічого». Вони не втрачають самовладання і володіють, як усі представники французької нації, природженим почуттям міри.

Французька сім'я пройшла великий шлях у своєму становленні і розвитку, перш ніж стати сім'єю у сучасному розумінні цього слова. Французи вважають сім'ю наріжним каменем суспільства, а її розпад сприймається болісніше, ніж в інших країнах. З давніх-давен вважається, що у французькій сім'ї повинен панувати мир і злагода, любов і взаєморозуміння між подружжям, ніжність і турбота про дітей, повага молодшого покоління до старшого. Саме у колі сім'ї французи шукають захисту від невпевненості у завтрашньому дні, від холоду самотності, від неспокою і труднощів повсякденного життя.

Впродовж існування французької держави її жителі набули певного досвіду у питанні сімейного виховання, турботливо його оберігають і примножують, з радістю передають своїм дітям та онукам.

Душею французької сім'ї, зазвичай, є господарка, навіть якщо чоловік допомагає їй в оздобленні оселі. Її присутність відчувається у всьому – у букетику квітів на підвіконні, гармонії шпалер, меблів та штор, в обладнанні кухні з добре начищеними каструлями. Кожна французька сім'я прагне зробити свою оселю не просто зручнішою, але й красивішою.

На визначальній ролі жінки у сімейному житті наголошують французькі прислів'я, що запозичені з текстів Біблії та їх тлумачень: *Une femme vertueuse est la couronne de son mari* «Добродесна жінка є вінцем свого чоловіка» (Bible en Ligne); *La femme est met digne des dieux, quand le diable ne l'assaisonne pas* «Від сердитої жінки постарієш, а від доброї помолодієш» [Quitard, 1889 : 6]; *Celui qui a trouvé une bonne femme, a trouvé un grand bien* «Нема кращого друга, як вірна супруга» (Calmet, 1713: 192); *On peut hériter de ses pères une maison et des richesses, Mais une femme intelligente est un don de l'Eternel* «Успадкувати від свого батька можна все, але розумна жінка – божий дар» (Bible en Ligne).

Однією з хвилюючих подій у житті людини є весілля. Це радісне глибоко особисте, сімейне свято у дійсності є суспільним і народним святом. Адже створення нової сім'ї, яка дасть

життя наступному поколінню французького народу, – запорука майбутнього нації, як особливої частини загальнолюдської сім'ї.

З огляду на цей факт, французький народ вчить своїх дітей розважливо підходити до вирішення питання про створення сім'ї, не поспішати з вибором супутника чи супутниці життя, оскільки той, хто жениться на швидку руку, жениться на довгу муку – *Mariage prompt regrets longs* (Критская, 1963: 53), а тому, перш ніж одружитися, слід добре роздивитися – *Il faut chercher une femme avec les oreilles plutot qu'avec des yeux* (Quitard, 1842: 371). Проте й засиджуватися у дівках чи парубках не варто, адже дуже пізні одруження не задля власної користі – *Celui qui se marie trop tard, se marie pour ses voisins* (Критская, 1963: 21).

Головна мета сім'ї – продовження роду і виховання дітей. У кожній сім'ї чекають появи дітей як чогось вкрай необхідного і дуже важливого. Народ завжди живе надією на продовження свого роду, а тому якщо у сім'ї немає дітей, це вважається великим нещастям, оскільки: *Qui ne nourrit le petit n'aura jamais le grand* «Не зростивши малого, не побачиш і старого» (Критская, 1963: 69).

Виховання дітей було і залишається в інтересах самих батьків, адже діти – їх опора у старості. Кожен батько та мати намагаються добре виховати своїх дітей, бути для них взірцем поведінки, оскільки про дітей міркують по тому, як поведилися батьки цих дітей у молодості. В усі часи звичаї французького народу були дуже суворими, особливо стосовно поведінки жінок. Ця думка знайшла своє втілення у народній мудрості, яка наголошує на наступному: *Tel père, tel fils* «Який батько, такий і син» (Рецкер, 1963: 818); *Le mauvais grain jamais bon pain* – «Яке коріння, таке й насіння» (Рецкер, 1963: 530); *Comme on fait son lit, on se couche* «Хто як постеле, той так і спатиме» (Рецкер, 1963: 617).

Французький народ радить бути вимогливим у питанні виховання дітей, адже давно відомо, що: *Enfant par trop caressé, mal appris et pis réglé* «Хто дітям потакає, той сам ридає» (Критская, 1963: 54). Засуджуються дії батьків, які зневажливо ставляться до виховання своїх дітей, не люблять їх. Про таких батьків у народі говорять: *Comme on sème, on moissonne* «Що посієш, те й пожнеш» (Критская, 1963: 14).

Висновки

У результаті проведеного дослідження було встановлено, що значна частина проаналізованих прислів'їв описує сімейне життя французького народу, в якому прослідковується велика гендерна роль і значимість жінки. У більшості прислів'їв схвалюється жіночий розум, доброчесність, розважливість, доброта, терплячість та засуджується сварливість. Чоловік через призму прислів'їв постає добрим і дбайливим господарем, який повинен менше прислухатися до всього сказаного дружиною, щоб жити у мирі і злагоді з нею. Наголошується на необхідності розважливого вибору супутника життя та дбайливого ставленні до дітей, народження яких є обов'язковим для справжньої французької сім'ї.

ЛІТЕРАТУРА

- Богачева М. В.* (2008). Специфика гендерной дифференциации языковых средств [Електронний ресурс] / М. В. Богачева // Вісник Дніпропетровського університету. Серія : Мовознавство. – Т. 16, вип. 14. – С. 43-49. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/vdumo_2008_16_14_10.pdf
- Воронцов Д. В.* (2010). Гендерная социализация [Електронний ресурс] / Д. В. Воронцов // Гендерная психология : [хрестоматия, сост. Е. Е. Ли]. – Иркутск : Изд-во Иркут. гос. ун-та. – С. 83-87. – Режим доступу : http://ellib.library.isu.ru/docs/psycholog/p1824_B10_9229.pdf
- Горошко Е. И.* (1999). Гендерные исследования в лингвистике сегодня / Е. И. Горошко, А. В. Кирилина // Гендерные исследования. – № 2/1 (1999). – М. : «Человек&Карьера». – С. 234-241.
- Земская Е. А.* (1993). Особенности мужской и женской речи / Е. А. Земская, М. В. Китайгородская, Н. Н. Розанова // Русский язык и его функционирование. – М. : Наука, С. 90-136.
- Кирилина А. В.* (1998). Развитие гендерных исследований в лингвистике / А. В. Кирилина // Филологические науки. – № 2. – С. 51-58.
- Критская О. В.* (1963). Французские пословицы и поговорки / Ольга Всеволодна Критская. – М. : Высшая школа, 95 с.
- Пушкарева Н. Л.* (2001). Гендерная лингвистика и исторические науки / Н. Л. Пушкарева // Этнографическое обозрение. – № 2. – С. 31-40.
- Французско-русский фразеологический словарь* (1963) / [под ред. Я. И. Рещкера]. – М. : Гос. изд-во иностр. и нац. словарей, 1111 с.
- Bible en Ligne* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://sainte bible.com/proverbs/18-22.htm>
- Calmet A.* (1713). Commentaires litteral sur tous les livres de l'ancien et de nouveau testament / Augustin Calmet. – Paris : P. Emery. – Vol. 11 : Les Proverbes, l'Ecclésiaste, le Cantique des Cantiques, et la Sagesse de Salomon. – 940 p.
- Quitard M.* (1889). Proverbes sur les femmes, l'amitié, l'amour et le mariage / Marie Quitard. – Paris : Garnier Frères, Libraires-Editeurs, 416 p.
- Quitard P.-M.* (1842). Dictionnaire étymologique, historique et anecdotique des proverbes et des locutions proverbiales de la langue française / Pierre-Marie Quitard. – Paris : P. Bertrand, 701 p.

REFERENCES

- Bogacheva, M. V. (2008) Spetsifika gendernoy differentsiatsii yazykovykh sredstv [Specificity of gender differentiation of linguistic means]. *Visnik Dnipropetrovs'kogo universitetu. Seriya : Movoznavstvo*. – Dnipropetrovsk University Reporter. Series : Linguistics, 14, 43-49. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/j-pdf/vdumo_2008_16_14_10.pdf [in Russian].
- Vorontsov, D. V. (2010) Gendernaya sotsializatsiya [Gender socialization]. *Gendernaya psikhologiya – Gender Psychology* (pp. 83-87). Irkutsk: Irkutsk University Publishing House [in Russian].
- Goroshko, Ye. I., & Kirilina, A. V. (1999) Gendernyye issledovaniya v lingvistike segodnya [Gender studies in linguistics today]. *Gendernyye issledovaniya. – Gender Studies*, 2/1, 234-241. Retrieved from http://ellib.library.isu.ru/docs/psyholog/p1824_B10_9229.pdf [in Russian].
- Zemskaya, Ye. A., Kitaygorodskaya, M. V., Rozanova, N. N. (1993) Osobennosti muzhskoy i zhenskoy rechi [Characteristics of male and female speech] *Russkiy yazyk i yego funktsionirovaniye – Russian and its functioning* (pp. 90-136). Moscow: Nauka [in Russian].
- Kirilina, A. V. (1998) Razvitiye gendernykh issledovaniy v lingvistike [Development of gender studies in linguistics]. *Filologicheskiye nauki – Philology*, 2, 51-58 [in Russian].
- Kritskaya, O. V. (1963) *Frantsuzskiyе poslovitsy i pogovorki [French proverbs]*. Moscow: Vysshaya shkola [in French and Russian].
- Pushkareva, N. L. (2001) Gendernaya lingvistika i istoricheskiye nauki [Gender Linguistics and Historical Studies]. *Etnograficheskoye obozreniye – Ethnographic Review*, 2, 31-40 [in Russian].
- Retsker, YA. I. (Eds.) (1963) *Frantsuzsko-russkiy frazeologicheskiy slovar' [Phraseological French-Russian Dictionary]*. Moscow: Gos. izd-vo inostr. i nats. slovarey [in French and Russian].
- Bible en Ligne*. Retrieved from <http://sainte bible.com/proverbs/18-22.htm> [in French].
- Calmet, A. (1713) *Commentaires littéral sur tous les livres de l'ancien et de nouveau testament* (Vol. 11 : Les Proverbes, l'Éclésiaste, le Cantique des Cantiques, et la Sagesse de Salomon). Paris : P. Emery [in French].
- Quitard, M. (1889) *Proverbes sur les femmes, l'amitié, l'amour et le mariage*. Paris : Garnier Frères, Libraires-Éditeurs [in French].
- Quitard, P.-M. (1842) *Dictionnaire étymologique, historique et anecdotique des proverbes et des locutions proverbiales de la langue française*. Paris : P. Bertrand [in French].

Поштова адреса установи:

ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»
вул. Сухомлинського, 30,
м. Переяслав-Хмельницький,
Київська обл., Україна,
08401

Стаття надійшла до редакції 25.06.2015